

- discussions: The 8th International scientific and practical conference (29–31.08.2022. Barcelona, Spain). 2022. P. 171–177.
5. Oliynyk L. V. Metodika formuvannya metodichnoyi kompetentnosti maybutnikh ofitseriv viysk zvyazku v protsesi praktichnoyi pidgotovki (na przykladi zagalnoviyskovykh ta viyskovo-spetsialnykh distsiplin) [The method of forming the methodological competence of future officers of the signal forces in the process of practical training (on the example of general military and military special disciplines)]: dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.02. Kyiv, 2010. 247 s.
 6. Ostapenko V. S. Kriteriyi ta pokazniki diagnostuvannya rivniv rozvinenosti metodichnoyi kompetentnosti викладачів виyskovo-spetsialnykh distsiplin u vischikh viyskovykh navchalnykh zakladakh [Criteria and indicators for diagnosing the levels of development of methodological competence of teachers of military special disciplines in higher military educational institutions]. Visnik Natsionalnogo universitetu obrony Ukraini. 2013. Vip. 4 (35). S. 114–119.
 7. Pogrebnyak D. V., Yagupov V. V., Malahov E. V. Sistema kriteriyiv otsynuyuvannya rozvinenosti fahovoyi kompetentnosti nachalnikov fizichnoyi pidgotovki i sportu viyskovykh chastin Zbroynykh sil Ukraini u sistemi pisyadiplomnoyi osviti [The system of criteria for evaluating the development of professional competence of the chiefs of physical training and sports of the military units of the Armed Forces of Ukraine in the system of postgraduate education]. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. 2019. Sept. VII (82). Issue 202. S. 45–51.
 8. Polivanyuk V. V. Kriteriyi ta pokazniki otsynuyuvannya sformovanosti profesiynoyi kompetentnosti maybutnikh fahivtsiv z fizichnoyi kulturi i sportu Zbroynykh Syl Ukrainy [Criteria and indicators for evaluating the formation of professional competence of future specialists in physical culture and sports of the Armed Forces of Ukraine]. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. 2021. IX (99). Issue 252. P. 42–47.
 9. Profesiyna osvita: slovnyk [Professional education: dictionary]: navch. posib. / uklad. S. Goncharenko ta in.; red. N. Nichkalo. Kyiv: Vyscha shkola, 2000. 380 s.
 10. Samoylenko N. Yu. Rozvytok metodichnoyi kompetentnosti maistriv virobnychoho navchannia profesiyno-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv [Development of methodological competence of masters of industrial training of vocational and technical educational institutions]: dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Kyiv, 2012. 210 s.
 11. Shostak R. G. Diagnostuvannya sformovanosti upravlinskoyi kompetentnosti maybutnikh nachalnikov fizichnoyi pidgotovki i sportu viyskovoyi chastini [Diagnosis of the formation of managerial competence of future heads of physical training and sports of a military unit]. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. 2021. IX (96), Issue 245. S. 54–60.
 12. Yagupov V. V., Kiva V. Yu. Kriteriyi ta pokazniki diagnostuvannya rozvinenosti informatsiyno-komunikatsiynoyi kompetentnosti викладачів системи виyskovoyi osviti [Criteria and indicators for diagnosing the development of information and communication competence of teachers of the military education system]. Informatsiyni tehnologiyi i zasobi navchannya. 2019. T. 71. # 3. S. 248–266.
 13. Yagupov V. V., Trakalyuk O. L. Kriteriyi ta pokazniki diagnostuvannya profesiynoyi pidgotovlenosti ofitseriv operativno-taktichnoyi lanky upravlinnya [Criteria and indicators for diagnosing the professional training of officers of the operational-tactical link of management]. Visnik Natsionalnogo universitetu obrony Ukrainy. 2021. #6 (64). S. 164–175.
 14. Yagupov V. V., Yatsino O. V., Trakalyuk O. L. Kriteriyi ta pokaznyky dIagnostuvannya organizatsiyno-upravlinskoyi kompetentnosti posadovykh osib kadrovikh organiv Ministerstva obrony ta Zbroynykh Syl Ukrainy [Criteria and indicators for diagnosing the organizational and managerial competence of officials of personnel bodies of the Ministry of Defense and the Armed Forces of Ukraine]. Viyskova osvita: zbirnyk naukovykh prats Natsionalnogo universitetu obrony Ukrainy. 2022. #46. P. 325–339.

УДК 378.14.015.62:355/359

DOI 10.25128/2415-3605.23.1.27

ВАСИЛЬ ЯГУПОВ

<https://orcid.org/0000-0002-8956-3170>

yagupow57@ukr.net

доктор педагогічних наук, професор
Національний університет оборони України
Повітрофлотський проспект, 28, м. Київ

СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА І ЗМІСТ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ – ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Обґрунтовано сутність, зміст і структуру лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту. Проаналізовано погляди українських і зарубіжних науковців щодо сутності поняття «лідерська компетентність фахівців». Визначено і розкрито зміст лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту. На основі узагальнення наукових джерел з урахуванням специфіки фахової діяльності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в Збройних силах України (ЗСУ) визначено структуру їх лідерської компетентності, яка містить ціннісно-мотиваційний (цінності, мотиви, мотивація та бажання до лідерської поведінки і діяльності як професіонала у сфері фізичної культури і спорту у військовому середовищі), когнітивний (теоретичні знання щодо своєї лідерської поведінки і діяльності як офіцера, так і професіонала-лідера у сфері фізичної культури і спорту військовослужбовців), поведінково-діяльнісний (професійні практичні лідерські навички, уміння та здатності, необхідні для лідерської військово-професійної діяльності і поведінки у військовому середовищі), індивідуально-психічний (цілеспрямованість, рішучість, надійність, стресостійкість, витривалість) і суб'єктний (усвідомлення і сприйняття самого себе як суб'єкта – лідера, а також відповідальність, автономність, лідерська суб'єктність) компоненти.

Ключові слова: лідерська компетентність, лідер, сутність, структура, компонент, фізична культура, спорт, офіцер.

VASYL YAHUPOV

<https://orcid.org/0000-0002-8956-3170>

yagupow57@ukr.net

Doctor of Pedagogical Science, Professor
National Defense University of Ukraine
28 Povitroflotskyi Avenue, Kyiv

VASYL BILOSHYTSKYI

<https://orcid.org/0000-0001-6083-2579>

belv10@ukr.net

adjunct

National Defense University of Ukraine
28 Povitroflotskyi avenue, Kyiv

ESSENCE, STRUCTURE AND CONTENT OF THE LEADERSHIP COMPETENCE OF FUTURE OFFICERS - SPECIALISTS IN PHYSICAL CULTURE AND SPORTS

The essence, content and structure of leadership competence of future officers - specialists in physical education and sports are substantiated. The views of domestic and foreign scientists regarding the essence of the concept of «leadership competence of specialists» were analyzed. The content of the leadership competence of future officers - specialists in physical culture and sports is defined and revealed, and it is indicated that their leadership competence represents an integrated component of military-professional competence, which combines values and motivation of leadership behavior and activity, leadership qualities as a military specialist, his leadership theoretical and practical preparedness, ability and willingness to solve professional and professional problems and tasks in accordance with job duties with the actualization of leadership knowledge, abilities, skills, values, motivation and professionally important leadership qualities acquired during professional training.

Based on the generalization of scientific sources, taking into account the specifics of the professional activity of future specialists in physical culture and sports in the Armed Forces of Ukraine (hereinafter – the Armed Forces), the structure of their leadership competence was determined, which includes a value-motivational (a set of perceived values, motives, motivation, desires for leadership behavior and activity as a

professional in the field of physical culture and sports in a military environment), cognitive (theoretical knowledge about one's leadership behavior and activities as an officer and a professional leader in the field of physical culture and sports of military personnel), behavioral and operational (a set of professional practical leadership skills, skills and abilities necessary for military professional activity and behavior in a military environment), individual-psychological (purposefulness, determination, reliability, self-improvement, stress resistance, endurance) and subject (awareness and perception of oneself as a subject - leader, as well as responsibility, autonomy, independence and leadership subjectivity) components.

Keywords: *leadership competence, leader, essence, structure, component, physical culture, sport.*

Нині, як ніколи, українській армії потрібні лідери, котрі здатні справитися з викликами сьогодення на кожному рівні функціонування ЗСУ. Особливо ця проблема стосується підготовки висококваліфікованих офіцерських кадрів – компетентних фахівців із лідерськими якостями, які повинні володіти не лише високою кваліфікацією та професіоналізмом і мати стійку громадянську позицію, а також бути відповідальними, рішучими, здатними швидко приймати рішення у надзвичайних і кризових ситуаціях, своєчасно вносити необхідні корективи у власні дії та дії підлеглих, тобто бути справжніми лідерами. А для цього потрібно мати сформовану лідерську компетентність.

У цьому контексті очевидним є те, що випускники військових вищих навчальних закладів (ВВНЗ) мають отримати не тільки фундаментальну професійну освіту і сформувати військово-професійну компетентність, а й мати усталену лідерську компетентність як військового керівника, оскільки їхня діяльність відбувається в системі «людина-людина». Такий характер безпосередньо має військово-професійна та зокрема фахова діяльність майбутнього офіцера – фахівця фізичної культури і спорту.

Сутність і зміст лідерської компетентності фахівців розкривали українські науковці в своїх дослідженнях з різних аспектів: О. Бойко (лідерська компетентність майбутнього офіцера як результат його підготовленості до військово-професійної діяльності) [1]; В. Гладкова (як прояв загальної та професійної культури, зміст професіоналізму, інтегральна характеристика здатності кваліфіковано провадити лідерську діяльність) [5]; В. Лугова (як розуміння власного стилю управління, здатність взаємодіяти з носіями інших стилів при прийнятті рішень, їх впровадженні, формування команд, управління персоналом і змінами) [8]; Н. Мараховська (як сукупність сформованих лідерських якостей (мотивів, знань), лідерських умінь і стійкої лідерської позиції) [9]; В. Міляєва (як процес впливу особистості чи соціального утворення на власну діяльність або діяльність інших людей на основі особистісних якостей) [11] та ін.

Проблема лідерства дуже популярна в зарубіжних країнах. Іноземні дослідники її обґрунтовували в таких аспектах: лідерські навички в структурі лідерської компетентності [18]; вплив лідерської компетентності на ефективність діяльності [19] тощо.

Аналіз та узагальнення результатів наукових досліджень дає змогу стверджувати, що проблемі лідерської компетентності фахівців та її формуванню в системі освіти українські та зарубіжні автори приділяють, на жаль, недостатньо уваги, про що свідчить зокрема обмаль дисертаційних робіт, які присвячені її становленню і розвитку. Проблемне питання визначення сутності, змісту та обґрунтування структури лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту також малодосліджене у професійній педагогіці й потребує подальшого наукового розв'язання.

Мета статті – визначити та обґрунтувати сутність, зміст і структуру лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту, що формується в них у процесі професійно-педагогічної підготовки у ВВНЗ.

Нині на кожному офіцерові як громадянині і військовому професіоналові лежить надзвичайно велика відповідальність, аби народ України міг відстояти своє право на самостійне існування – міжнародну політичну і національну суб'єктність, за те, щоб українці жили, працювали та раділи життю в рідній державі – вільній, процвітаючій, сповненій різних можливостей. Особливо це стосується майбутніх офіцерів ЗСУ, які мають влитися до офіцерського корпусу справжніми військовими професіоналами та лідерами.

ЗСУ потребують через різні причини, насамперед головну об'єктивну – це широкомасштабна війна росії проти України, молодих офіцерів, здатних усвідомлювати цінність особистої свободи як можливості професійно і системно творити себе як лідера. Вважаємо, що вирішальним «моментом управлінської діяльності офіцера є те, що він має виступати для військового підрозділу офіційним і неофіційним лідером. Для цього він має

добре знати соціально-психологічні явища в малих військово-соціальних групах, прийоми та засоби впливу на військовослужбовців у процесі їх поведінки та спільної діяльності в складі малої військово-соціальної групи, особливо в екстремальних умовах бойової діяльності. Власне від них як від лідерів найчастіше залежить настанова та настроєність підлеглих на виконання бойових завдань, мобілізованість їхніх духовних, бойових, професійних, інтелектуальних, психічних, психофізіологічних і фізичних здатностей на їх успішне виконання, зняття у них тривожності, страху, напруженості та інших негативних психічних станів і проявів в екстремальних ситуаціях бойової діяльності» [14, с. 3–4].

Механізм трансформації майбутнього офіцера ЗСУ в командира-лідера – це передусім процес набуття лідерської компетентності; механізм узгодження формату його лідерської поведінки з вимогами часу; лідерське виховання постаті майбутнього офіцера на основі цінностей ЗСУ та українського народу.

Згадаємо застереження С. Кові, що лідерство (leader-ship) не є управління (management) [7, с. 129–132]. Лідерство – це вищий рівень, на якому визначається, що саме і як необхідно робити. Управління зосереджується на рівні нижчому, де визначається, як зробити найкраще.

Лідер – це керівник, який має владу авторитета, пов'язаного з добровільним визнанням персоналом верховенства лідера [10, с. 290]. Саме тому до галузевих стандартів військової освіти необхідно додати лідерську компетентність, яку має формувати курсант у процесі військово-професійної підготовки у ВВНЗ, оскільки офіцер водночас має бути командиром і формальним лідером для своїх підлеглих у військовому підрозділі. За визначенням С. Калашнікової, лідерство можна вважати вищим еволюційним та якісним рівнем управління в суспільстві [6, с. 15]. О. Бойко наголошує: «Нині, у XXI ст., лідерство – це не те, що ми демонструємо, а те, хто ми є. Носієм і захисником яких цінностей ми є. Це – стан нашого розуму, тіла й душі, частина нашого повсякденного життя» [3, с. 10].

Для успішного досягнення поставленої навчально-бойової та особливо бойової мети кожному офіцерові, згідно з Доктриною розвитку військового лідерства у ЗСУ, необхідно вирішити такі завдання:

- мотивувати і надихати особовий склад своїм прикладом до прийняття відповідальних рішень, рішучих і мужніх дій під час підготовки та виконання навчально-бойових та особливо – бойових завдань за призначенням;
- формувати позитивний морально-психологічний клімат у військовому підрозділі як у бойовій команді та здійснювати ефективний лідерський вплив на кожного військовослужбовця як на військового професіонала;
- формувати мету (цілі) навчально-бойової та особливо – бойової діяльності особового складу підрозділу (частини) як бойової команди та визначати ефективні методи, способи і засоби їх досягнення;
- застосовувати ефективні способи та прийоми внутрішньої суб'єкт-суб'єктної взаємодії військовослужбовців у військовому підрозділі (частині) як військових професіоналів і членів бойових команд як бойових побратимів;
- забезпечувати інтегральний розвиток кожного військовослужбовця як військового професіонала і члена бойової команди;
- управляти командотворенням у військовому підрозділі (частині) і згуртовувати особовий склад у бойову команду;
- утверджувати відданість військовослужбовців національним традиціям воїнського етосу і традиціям певного виду та роду військ, військової частини й конкретного військового підрозділу;
- сприяти особистій і командній відповідності кожного військовослужбовця як члена бойової команди за спільний успіх військового підрозділу, стимулювати їх до дотримання міжнародних принципів військового лідерства;
- задовольняти індивідуальні потреби особового складу в розвитку та самовдосконаленні як військового професіонала і лідера, а також як надійного члена бойової команди.

Для їх виконання військовослужбовець насамперед повинен мати лідерський потенціал і володіти сукупністю лідерських якостей, які будуть сприяти його лідерській поведінці та діяльності: «лідерство як здатність впливу на особовий склад через неформальні управлінські

ознаки, мотивацію до успішної реалізації професійної компетентності як офіцера, так і підлеглих» [15, с. 12].

Звернемось до наукових публікацій, в яких лідерство розглядається з позиції компетентнісного підходу. Для розуміння сутності поняття «лідерська компетентність» першочергово розглянемо поняття «сутність», що трактується як «найголовніше, основне, істотне в кому-, чому-небудь; суть, сенс, зміст» [4, с. 1417]. У філософії сутність визначається як «головне, визначальне в предметі, що зумовлене глибинними зв'язками й тенденціями розвитку і пізнається на рівні теоретичного мислення» [4, с. 1417].

Лідерська компетентність, на думку В. Гладкової, – це «прояв загальної та професійної культури, зміст професіоналізму управління; інтегральна характеристика здатності кваліфіковано провадити лідерську діяльність, здатність до самоконтролю, наполегливості, самомотивування на діяльність, до чіткого формулювання бажаних результатів, до виховання нових лідерів» [5, с. 4]. У цьому визначенні спостерігаємо багатослів'я і водночас відсутність конкретності. Є. Жарик лідерську компетентність пропонує сприймати крізь наявність знань, навичок та якостей, моделей поведінки, які сприяють об'єднанню підлеглих при виконанні завдань у процесі реалізації організаційних змін [6, с. 14]; тут науковець не усвідомлює зміст понять «лідер» і «компетентність». С. Нестуля під лідерською компетентністю розуміє здатність людини реалізовувати цілі, завдання, функції і технології лідерського управління, набувати професійного досвіду і досвіду лідерства як певних соціальних стосунків між членами групи [12, с. 136]; в цьому визначенні автор достатньо вузько підходить до її визначення.

На основі аналізу та узагальнення вищезазначених визначень поняття «лідерська компетентність» можна зробити висновок: по-перше, в цих визначеннях немає системності, контекстності, алгоритмічності, чіткості і відсутня термінологічна однозначність; по-друге, науковці слушно вказують, що «є певні правила визначення понять»:

1. Правило розмірності, яке вимагає, щоб обсяг поняття, що визначається, відповідав обсягу поняття, яке визначає, тобто ці поняття мають бути тотожними.

2. Нове поняття не повинне бути тавтологічним.

3. Поняття має бути чітким та однозначним. Якщо при визначенні поняття важко зазначити одну ознаку, називають кілька ознак, достатніх для розкриття специфіки його обсягу і змісту» [17, с. 32].

Таким чином, суть поняття «лідерська компетентність» має бути однозначним, системним, вмотивованим, контекстним, поведінково-діяльним, точним і водночас мають бути відсутні їх синоніми. Результати нашого аналізу цього поняття показують, що більшість науковців зазвичай не дотримується цього правила.

Найбільш повно, на нашу думку, розкривають основні контури й аспекти поняття «лідерська компетентність майбутніх офіцерів – фахівців фізичної підготовки і спорту» О. Бойко, В. Свистун, В. Ягулов, котрі номінують лідерську компетентність як інтегровану якість фахівця, що включає до своєї структури такі елементи: підготовленість (теорія і практика), здатність (інтелектуальна, діяльнісна, суб'єктна), готовність (професійна, особистісна, психологічна тощо) особи до певного виду діяльності [2; 13; 16].

Військово-професійна компетентність майбутнього офіцера є основою для актуалізації його професіоналізму як військового керівника, досягнення ним найвищого рівня власного професійного розвитку – професійної майстерності. З урахуванням наведених наукових підходів, лідерську компетентність майбутніх офіцерів – фахівців фізичної підготовки і спорту обґрунтовуємо як інтегральний результат і прояв їх військово-професійної підготовленості як військового професіонала: суб'єкта військово-професійної діяльності у сфері фізичного виховання і спорту, що містить систему його цінностей і мотивації лідерської поведінки і діяльності в процесі реалізації посадових компетенцій як суб'єкта військового управління, теоретичних і практичних лідерських знань, сформованих лідерських навичок і вмінь, професійно важливих лідерських якостей і здатностей, які відповідають сучасним вимогам до військового професіонала ЗСУ як командира і лідера у військово-професійному середовищі.

Таке розуміння змісту цього поняття дає нам можливість запропонувати структуру лідерської компетентності майбутнього офіцера – фахівця фізичної культури і спорту, що складається з певних компонентів.

Ціннісно-мотиваційний компонент його лідерської компетентності є одним з ключових в її структурі. Він відображає основні цінності і мотивацію їх військово-професійної діяльності, а також дає можливість з'ясувати їх ціннісне ставлення як майбутнього офіцера до обраного військового фаху – начальника фізичної підготовки і спорту військової частини, які безпосередньо впливають на його лідерську поведінку і діяльність у сфері фізичного виховання військовослужбовців. Він також включає мотиви, потреби в набутті військово-професійної освіти, вдосконаленні, самовихованні, саморозвитку, становленні творчим професійним суб'єктом у сфері фізичної культури і спорту в ЗСУ. Цінності зумовлюють найголовніше для кожного з них, як військового професіонала – офіцера та фахівця – начальника фізичної підготовки і спорту військової частини, ставлення до забезпечення фізичної підготовленості і готовності особового складу військової частини до бойової діяльності, оскільки чим краще буде фізично підготовлений військовослужбовець, тим ефективніше він зможе виконувати бойові завдання. А сформовані цінності формують його мотиваційну сферу як суб'єкта військового управління.

Важливість формування змісту мотиваційної сфери зумовлена взаємозв'язком та єдністю функції мотивації: потреба зазвичай виконує функцію спонукання, мета спрямовує й організує лідерську поведінку та діяльність, а мотив утворює смисл військово-професійного і фахового буття як офіцера – лідера і фахівця фізичної культури і спорту у військовій частині.

Когнітивний компонент лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту охоплює насамперед військово-професійні та фахові знання, які містять лідерський аспект і необхідні для того, щоб формувати і розвивати свій лідерський потенціал та актуалізувати лідерський стиль управлінської діяльності. Він також містить знання про свою військово-професійну діяльність в майбутньому, особливо в нестандартних ситуаціях бойової діяльності, та є інтегрованою сукупністю науково-теоретичних практико-методичних знань про діяльність офіцера взагалі та діяльність фахівця фізичної культури і спорту зокрема. Рівень сформованості когнітивного компонента визначається повнотою, глибиною, системністю, контекстністю і міжпредметністю військово-професійних і фахових знань, знань про лідерство та лідерську поведінку й діяльність щодо майбутньої військово-професійної діяльності як начальника фізичної підготовки і спорту військової частини. Сучасні офіцери – фахівці фізичної культури і спорту мають усвідомлювати сутність лідерства через «практичні знання», які мають характер не тільки розуміння, зберігання в пам'яті, а й практичні лідерські вміння і здатності як підструктури суб'єкта екстремального виду діяльності, позитивне ставлення до них та їх сприйняття як орієнтира службової діяльності.

Поведінково-діяльнісний компонент лідерської компетентності майбутнього офіцера – фахівця фізичної культури і спорту ґрунтується на визначенні його поведінково-діяльнісних навичок і вмінь успішної реалізації функцій лідера як основи лідерської поведінки і діяльності у військово-професійному середовищі. Цей компонент лідерської компетентності передбачає практичну здатність майбутнього офіцера – фахівця фізичної культури і спорту: успішно реалізовувати свої посадові функції та ефективно вирішувати фахові завдання за посадовим призначенням; визначати основні професійно важливі якості лідера; розвивати потенціал лідера як військового професіонала; реалізовувати принципи ініціативності та відповідальності; використовувати ефективні методи виходу із стресових, конфліктних і кризових ситуацій; застосовувати тактики розумного переконання бойової команди; підвищувати ефективність діяльності бойової команди; організувати діяльність особового складу так, щоб спрямувати їхній потенціал на підвищення рівня своєї фізичної підготовленості і готовності; надихати колег і підлеглих займатися фізичною підготовкою та спортом.

Індивідуально-психічний компонент лідерської компетентності зумовлений тим, що офіцер повинен мати високий авторитет серед особового складу військової частини, вміти бути зразком у фізичної підготовленості і готовності до військово-професійної та особливо бойової діяльності, мобілізувати військовослужбовців на активну участь в заходах фізичного виховання та спорту, сприяти тому, щоб підлегли виявляли свої найкращі лідерські якості в спортивно-виховних заходах, розвивали свої професійно важливі фізичні якості як військовий професіонал і член бойової команди.

Зміст цього компонента становлять професійно важливі лідерські якості та професійне мислення як військового лідера. Маємо усвідомлювати, що лідерами не народжуються, а

лідерами стають у процесі наполегливої та систематичної роботи над собою. Навіть народжені з лідерськими задатками мають працювати над собою, щоб актуалізувати власний лідерський потенціал у військово-професійній діяльності як лідер команди. Є чимало рис характеру, які важливі для лідера, але вважаємо на основі узагальнення лідерських якостей найбільш відомих постатей-лідерів, що справжньому офіцерові-лідеру найбільш властиві такі професійно важливі лідерські якості:

– *надійність* (лідер має бути надійним для бойової команди, тільки тоді інші військовослужбовці будуть йти за ним як за лідером; чесні взаємини та ставлення до членів команди як до бойових побратимів, добре контрольовані емоції та почуття, передбачувані реакції підлеглих, відсутність істеричної поведінки і спалахів люті – все це ознаки надійності лідера);

– *рішучість* (лідер не боїться прийняти складне і неординарне рішення в екстремальних ситуаціях бойової діяльності, бо він впевнений у собі і в своїх силах та своєму лідерському потенціалі; знає, що нерішучість вбиває ресурси і можливості всього військового підрозділу як бойової команди);

– *витривалість* (лідер здатний підтримувати високий рівень працездатності впродовж тривалого часу, особливо в екстремальних умовах і ситуаціях; усе це забезпечує можливість переносити великі обсяги емоційно-вольових, інтелектуальних, фізичних і діяльнісних навантажень та перевантажень у ході виконання бойових завдань як офіцера, так і функцій начальника фізичної підготовки і спорту військової частини);

– *стресостійкість* (лідер здатний турбуватися про особисте здоров'я (тілесне і психічне); вміє справлятися з емоціями, стресами; усвідомлює, що потрібно вести збалансований спосіб життя, керувати своїм життям і розподіляти правильно час; вміти відновлювати сили і розвивати стійкості, вважати себе лідером, сприймати себе як лідера, діяти як лідер).

Суб'єктний компонент лідерської компетентності відображає професійне ставлення майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту до себе як до суб'єктів військово-професійної та фахової діяльності, до свого військового фаху, розуміння ними всіх труднощів, з якими вони можуть зіткнутися у військово-професійній та особливо бойовій діяльності, свідомо орієнтованість на формування і підтримання своєї лідерської компетентності як суб'єкта військово-професійної діяльності.

Цей компонент спонукає до усунення слабких сторін інших компонентів лідерської компетентності і включає такі складові:

- здатність до об'єктивного самооцінювання себе, своїх лідерських якостей, особливо в складних ситуаціях військово-професійної діяльності;
- усвідомлення відповідальності за здобуті професійні знання, сформовані лідерські якості і їх значущість у майбутній військово-професійній діяльності;
- сприйняття себе як суб'єкта – лідера, який має відповідати за свої вчинки, самостійно й ефективно вирішувати проблемні питання та постійно самовдосконалюватися як лідер – суб'єкт військово-професійної діяльності.

Суттєво, що для якісної реалізації лідерської компетентності майбутнього офіцера – фахівця фізичної культури і спорту у військово-професійній діяльності всі ці компоненти мають бути сформовані в комплексі, контекстно та системно, які доповнюють один одного та сприяють самоактуалізації кожного з них, оскільки «офіцерові важливо вчитися «слухати», «чути», «розуміти» і «сприймати» самого себе як лідера, командира, педагога та психолога, усвідомлювати свій внутрішній психічний стан як суб'єкта військового управління, об'єктивно оцінювати ступінь досягнення поставлених перед собою цілей як суб'єкта екстремального виду діяльності, системно аналізувати та оцінювати характер взаємин із підлеглими й товаришами по службі з метою своєчасного коригування своєї управлінської діяльності та поведінки як командира, своєчасно надавати та організовувати психологічну допомогу підлеглим у бойовій обстановці як практичного психолога і найголовніше – завжди бути яскравою особистістю – індивідуальністю, професійним суб'єктом, справжнім лідером, командиром – за покликом, вихователем – за характером своєї поведінки та діяльності, практичним психологом – по суті, мудрим начальником – від Бога та за покликом» [14, с. 3–4].

Визначена нами структура лідерської компетентності майбутнього офіцера – фахівця фізичної культури і спорту охоплює найважливіші аспекти його військово-професійної та

найголовніше – фахової діяльності. Всі її компоненти взаємопов'язані між собою і доповнюють один одного; вони розглядаються нами як інтегральне професійно важливе утворення. Визначальний вплив на його формування має «створення умов набуття первинного управлінського досвіду через залучення курсанта до виконання обов'язків командирів первинної ланки – командира відділення та командира навчальної групи, що здійснюється після вивчення індивідуальних особливостей майбутнього офіцера, його лідерського потенціалу і готовності до самостійного виконання обов'язків» [15, с. 89].

Отже, проведений нами теоретичний аналіз щодо визначення сутності, змісту та обґрунтування структури лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту дає підстави для таких висновків:

– сутність поняття «лідерська компетентність» має бути однозначним, системним, вмотивованим, контекстним, поведінково-діяльним, точним і водночас мають бути відсутніми його синоніми. Якщо при його визначенні важко зазначити одну ознаку, то вказують кілька ознак, яких достатньо для розкриття специфіки його обсягу і змісту;

– лідерська компетентність майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту становить інтегровану складову їх професійної компетентності як інтегральний результат і прояв їхньої військово-професійної підготовленості як військових професіоналів – суб'єктів військово-професійної діяльності, що містить систему цінностей і мотивації лідерської поведінки та діяльності, теоретичних і практичних лідерських знань, сформованих лідерських навичок і вмінь, професійно важливих лідерських якостей і здатностей, що відповідають сучасним вимогам до військового професіонала ЗСУ як командира і лідера у військово-професійному середовищі;

– структура лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту містить ціннісно-мотиваційний, когнітивний, поведінково-діяльний, індивідуально-психічний і суб'єктний компоненти, що взаємопов'язані між собою і доповнюють один одного та розглядаються нами як інтегральне професійно важливе утворення.

Перспективними напрямками дослідження розглядаємо обґрунтування критеріїв і показників оцінювання сформованості лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту ЗСУ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О. В. Сутність і мотиви лідерства у військовому колективі: результати інтерв'ю з офіцерами тактичної ланки управління. Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні та історичні науки. 2012. Вип. 102. С. 32–40.
2. Бойко О. В. Теоретико-методичні проблеми формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Збройних сил України: монографія. Львів: АСВ, 2014. 543 с.
3. Бойко О. В. Ціннісна концепція формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Збройних сил України у ВВНЗ. Військова освіта: зб. наук. праць. 2017. № 2 (32). С. 7–19.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
5. Гладкова В. М. Акмеологічна компетентність менеджера-лідера освітнього закладу. International Scientific Journal of Universities and Leadership. 2017. № 1. С. 1–11.
6. Калашнікова С. А. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки управлінців-лідерів в умовах сучасних суспільних трансформацій: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.06. Київ, 2011. 36 с.
7. Кові С. Сім звичок надзвичайно ефективних людей / пер. з англ. О. Любенко. Харків: «Клуб сімейного дозвілля», 2012. 384 с.
8. Лугова В. М., Єрмоленко О. А. Напрями розвитку лідерської компетентності керівників українських підприємств. Проблеми економіки. 2012. № 1. С. 64–67.
9. Мараховська Н. В. Педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх вчителів у процесі навчання дисциплін гуманітарного циклу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2009. 20 с.
10. Мармаза О. І. Ефективне лідерство як інструмент стратегічного управління. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2013. Вип. 29. С. 289–297.
11. Міляєва В. Р. Розвиток лідерського потенціалу в процесі формування управлінської компетентності керівників навчальних закладів. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2014. № 1. С. 34–40.

12. Нестуля С. І. Дидактичні основи формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2019. 798 с.
13. Свистун В. І. Полікультурна компетентність військовослужбовця як суб'єкта діяльності з підтримання міжнародного миру і безпеки. Проблеми освіти. 2019. Вип. 92. С. 154–158.
14. Ягупов В. В. Військова психологія: методологія, теорія та практика: підручник. Київ: Psyhobook, 2023. 517 с.
15. Ягупов В. В., Капінус О. С. Теоретичні та методичні аспекти формування професійної суб'єктності майбутніх офіцерів: навчально-методичний посібник. Житомир: ПП «Свро-Волинь», 2020. 240 с.
16. Ягупов В. В. Методологічні основи компетентнісного підходу до професійної підготовки офіцерів запасу. Проблеми освіти. 2019. № 91. С. 325–331.
17. Ягупов В. В. Теорія і методологія військово-педагогічних досліджень: підручник для слухачів університету та майбутніх докторів філософії. Київ: НУОУ, 2019. 440 с.
18. Parreira A., Pestana M., Oliveira P. Assessing educational leadership: a competence-complexity based test. Ensaio: aval. pol. públ. Educ. 2018. № 26. P. 890–910.
19. Pihlainen V., Kivinen T., Lammintakanen J. Management and leadership competence in hospitals: a systematic literature review. Leadersh Health Serv (Bradf Engl). 2016. № 29 (1). P. 95–110.

REFERENCES

1. Boiko O. V. Sutnist i motyvy liderstva u viiskovomu kolektyvi: rezultaty interv'iu z ofitseramy taktychnoi lanky upravlinnia [The essence and motivations of leadership in the military team: the results of interviews with officers of the tactical chain of command]. Naukovi zapysky Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii: Pedahohichni ta istorychni nauky. 2012. Vyp. 102. S. 32–40.
2. Boiko O. V. Teoretyko-metodychni problemy formuvannia liderskoi kompetentnosti maibutnix ofitseriv Zbroinykh Syl Ukrainy [Theoretical and methodical foundations of the formation of leadership competence of future officers of the Armed Forces of Ukraine in the process of professional training]: monohrafiia. Lviv: ASV, 2014. 543 s.
3. Boiko O. V. Tsinnisna kontseptsii formuvannia liderskoi kompetentnosti maibutnix ofitseriv Zbroinykh syl Ukrainy u VVNZ [Valuable concept of formation of leadership competence of future officers of the Armed Forces of Ukraine in higher military educational institutions]. Viiskova osvita: zb. nauk. pr. 2017. № 2 (32). S. 7–19.
4. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] / uklad. i holov. red. V. T. Busel. Kyiv; Irpin: VTF "Perun", 2002. 1440 s.
5. Hladkova V. M. Akmeolohichna kompetentnist menedzhera-lidera osvithnoho zakladu [Acmeological competence of the manager-leader of the educational institution]. International Scientific Journal of Universities and Leadership. 2017. № 1S. 1–11.
6. Kalashnikova S. A. Teoretyko-metodolohichni zasady profesiinoi pidhotovky upravlintsiv-lideriv v umovakh suchasnykh suspilnykh transformatsii [Theoretical and methodological principles of professional training of managers-leaders in the conditions of modern social transformations]: avtoref. dys. ...d-ra ped. nauk: 13.00.06. Kyiv, 2011. 36 s.
7. Kovi S. Sim zvychoh nadzvychaino efektyvnykh liudei [Seven Habits of Highly Effective People] / per. z anhl. O. Liubenko. Kharkiv: Knyzhkovyi Klub "Klub simeinoho dozvillia", 2012. 384 s.
8. Luhova V. M., Yermolenko O. A. Napriamy rozvytku liderskoi kompetentnosti kerivnykiv ukrainskykh pidpriemstv [Directions of development of leadership competence of heads of Ukrainian enterprises]. Problemy ekonomiky. 2012. № 1. S. 64–67.
9. Marakhovska N. V. Pedahohichni umovy formuvannia liderskykh yakosteï maibutnix vchyteliv u protsesi navchannia dystsyplin humanitarnoho tsykladu [Pedagogical conditions for the formation of leadership qualities of future teachers in the process of teaching the disciplines of the humanitarian cycle]: avtoref. dys. ...kand. ped. nauk: 13.00.04. Kharkiv, 2009. 20 s.
10. Marmaza O. I. Efektyvne liderstvo yak instrument stratehichnoho upravlinnia. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh [Effective leadership as a tool of strategic management]. 2013. Vyp. 29. S. 289–297. [i]
11. Miliaeva V. R. Rozvytok liderskoho potentsialu v protsesi formuvannia upravlinskoï kompetentnosti kerivnykiv navchalnykh zakladiv [Development of leadership potential in the process of formation of managerial competence of heads of educational institutions]. Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. 2014. № 1. S. 34–40.
12. Nestulia S. I. Dydaktychni osnovy formuvannia liderskoi kompetentnosti maibutnix bakalavriv z menedzhmentu [Didactic foundations of formation of leadership competence of future bachelors in management]: monohrafiia. Poltava: PUET, 2019. 798 s.

13. Svystun V. I. Polikultura kompetentnist viiskovosluzhbovtisia yak subiekta diialnosti z pidtrymannia mizhnarodnoho myru i bezpeky [Multicultural competence of a military serviceman as a subject of activities to maintain international peace and security]. *Problemy osvity*. 2019. Vyp. 92. S. 154–158.
14. Yahupov V. V. Viiskova psykhologhiia: metodolohiia, teoriia ta praktyka [Military psychology: methodology, theory and practice]: pidruchnyk. Kyiv: Psyhobook, 2023. 517 s.
15. Yahupov V. V., Kapinus O. S. Teoretychni ta metodychni aspekty formuvannia profesiinoi subiektnosti maibutnikh ofitseriv [Theoretical and methodological aspects of the formation of professional subjectivity of future officers]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Zhytomyr: PP "Ievro-Volyn", 2020. 240 s.
16. Yahupov V. V. Metodolohichni osnovy kompetentnisnoho pidkhodu do profesiinoi pidhotovky ofitseriv zapasu [Methodological foundations of the competence approach to the professional training of reserve officers]. *Problemy osvity*. 2019. № 91. S. 325–331.
17. Yahupov V. V. Teoriia i metodolohiia viiskovo-pedahohichnykh doslidzhen: pidruchnyk dlia slukhachiv universytetu ta maibutnikh doktoriv filosofii [Theory and methodology of military-pedagogical research: a textbook for university students and future doctors of philosophy]. Kyiv: NUOU, 2019. 440 s.
18. Parreira A., Pestana M., Oliveira P. Assessing educational leadership: a competence-complexity based test. *Ensaio: aval. pol. públ. Educ.* 2018. № 26. P. 890–910.
19. Pihlainen V., Kivinen T., Lammintakanen J. Management and leadership competence in hospitals: a systematic literature review. *Leadersh Health Serv (Bradf Engl)*. 2016. № 29 (1). P. 95–110.

УДК 378.14

DOI 10.25128/2415-3605.23.1.28

ОЛЕНА ДУБРОВСЬКА

<https://orcid.org/0000-0002-0019-9895>

olena54937@gmail.com

ад'юнкТ

Національний університет оборони України

проспект Повітрофлотський 28, м. Київ

СУЧАСНИЙ СТАН СФОРМОВАНОСТІ ДІАГНОСТУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ – ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ І СПОРТУ

Представлено результати констатувального етапу педагогічного експерименту щодо сформованості діагностувальної компетентності майбутніх фахівців фізичної підготовки і спорту. Охарактеризовано рівні сформованості їх діагностувальної компетентності – низький, достатній, середній і високий. Дослідження проводилося з майбутніми фахівцями фізичної підготовки і спорту навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України. З'ясовано, що на когнітивному і методичному компонентах майбутні фахівці фізичної підготовки і спорту мають низький рівень сформованості. Сформованість ціннісно-мотиваційного компонента показує, що головною цінністю нині, для кожного військовослужбовця є його сім'я, служіння своїй державі. Обґрунтовано, що є необхідність у формуванні теоретичних знань щодо методів, методичних прийомів, методик, засобів діагностування фізичної підготовленості та готовності військовослужбовців. Відсутні практичні знання щодо навичок і вмінь застосування методів, методичних прийомів, методик оцінювання фізичної підготовленості та готовності військовослужбовців. Сформованість суб'єктного компонента знаходиться на низькому рівні, курсанти, не всі бачать себе в майбутньому офіцерами, суб'єктами діагностувальної діяльності, майбутніми начальниками фізичної підготовки і спорту. Систематизація результатів на констатувальному етапі експерименту засвідчило, що теоретичні та практичні діагностувальні вміння, навички та здатності майбутніх фахівців фізичної підготовки і спорту недостатньо сформовані та потребують упровадження додаткових педагогічних умов для цілеспрямованого формування їх діагностувальної компетентності у ВВНЗ.

Ключові слова: експеримент, сформованість, діагностувальна компетентність, майбутні фахівці фізичної підготовки і спорту, констатувальний педагогічний експеримент, критерії, рівні, методи дослідження.